

УДК 504.05

Кощій О.В. д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В статті з'ясовано сутність екологічної безпеки, розглянуто проблеми екологічної безпеки світового масштабу, проаналізовано стан екології в Україні та виявлено основні проблеми.

Ключові слова: екологія, екологічна безпека, індекс екологічної ефективності, система забезпечення екологічної безпеки.

Koschiy O.

THE PROBLEMS OF ECOLOGICAL SAFETY IN UKRAINE

In article revealed the essence of environmental safety and considered the basic components. The urgency of addressing (decision) this problems of ecological safety for modern society. Current this problem and for Ukraine also, which for environmental performance index, which reflects the burden on the environment and rational use of natural resources is among the 132 countries 102 place.

Revealed on the environmental crisis in Ukraine, as the other side of scientific and technological progress and it's a result of centuries of unbalanced economic activity and is characterized by increasing levels of morbidity, worsening socio-economic problems. Clarificat (ascertain) that the major threat for environmental safety Ukraine are: water pollution; reduction in life expectancy of residents of Ukraine; air pollution; reduction of flora and fauna; problems of litter and waste; problem of illegal construction along rivers and lakes, and seas; consequences of the Chernobyl disaster and so on.

Emphasized that sustainability of Ukraine, high quality of life and health of population, and national security can be provided only because of safety the natural system and the maintenance of appropriate environmental quality. Therefore, improvement of system of ecological security in Ukraine has become one of the priorities of the state policy.

Key words: ecology, environmental safety, environmental performance index system Environmental Safety.

Кошій О.В.

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

В статье выяснена сущность экологической безопасности, рассмотрены проблемы экологической безопасности мирового масштаба, проанализировано состояние экологии в Украине и выявлены основные проблемы.

Ключевые слова: экология, экологическая безопасность, индекс экологической эффективности, система обеспечения экологической безопасности

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Екологічні проблеми за глибиною негативної дії і їх наслідками непорівнянні з іншими проблемами. В наші дні проблема охорони природи усвідомлюється як проблема виживання людської цивілізації. Саме розуміння цього є причиною включення екологічної безпеки в якість складової в концепцію всеохоплюючої системи міжнародної безпеки, розробленої в кінці 90-х років ХХ століття [5].

Нині суспільство доходить до критичної межі, коли постає реальна загроза руйнування середовища існування людини. Згідно доповіді WWF «Жива планета-2010», людство споживає на 50 % більше ресурсів, ніж Земля може відновлювати. Нині ми використовуємо еквівалент 1,5 планети для своїх потреб. Якщо людство продовжить і надалі існуючими темпами збільшувати обсяги використання ресурсів Землі, до 2030 року нам буде потрібний еквівалент 2 планет. Якби нині всі жили, як середній мешканець ОАЕ, нам би було потрібно 6 планет [3]. Все це робить вирішення екологічних проблем одним із найбільш актуальних завдань сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблеми екологічної безпеки присвятили праці Брінчук М., Кодолова А., Колбасов О., Лагунова А., Прохоров Б., Реймерс Н. та інші вчені. Проте питання екологічної безпеки України потребує детальнішого вивчення.

Цілі статті. Ціль статті полягає у вивченні проблеми екологічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Екологічна безпека – це комплексне поняття, яке включає в себе багато складових. Вона представляє собою визначення і обґрунтування ступеня відповідності наявних або прогнозованих екологічних умов міжнародним стандартам якості довкілля, завданням збереження здоров'я людини, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та потенціалу держави, захисту та відновлення навколишнього середовища. Екологічна безпека поєднує природну та техногенну складові і повинна забезпечити гармонійний розвиток системи господарство-природа-людина [1].

На думку Брінчука М.М. екологічна безпека – це основний принцип охорони навколишнього середовища, у відповідності з яким будь-яка діяльність, пов'язана зі шкідливою дією на навколишнє середовище, а також передбачені законодавством і здійснювані на практиці правові й інші природоохоронні заходи повинні оцінюватися з позиції екологічної безпеки [2].

Лагунова А.І. визначає екологічну безпеку як стан захищеності, як категорію, яка націлена, охороняючи, уберегти від ворожих дій, від небезпеки об'єкти природи [7].

Прохоров Б. трактує поняття екологічної безпеки як стан, суму умов, за яких досягається науково обґрунтоване обмеження чи виключення негативної дії будь-якого природного і антропогенного фактора чи процесу на життєдіяльність населення і якість оточуючого середовища [9].

Колбасов О.С. розробив концепцію екологічної безпеки, виходячи з якої безпека – це відсутність небезпеки, а екологічна небезпека – це система заходів, які усувають загрозу масової загибелі людей в результаті такої несприятливої антропогенної зміни стану природного середовища на планеті, за якої людина як біологічний вид буде позбавлена можливості існувати, так як не зможе задовольняти свої фізіологічні і соціальні потреби життєдіяльності за рахунок навколишнього світу [6].

Реймерс Н.Ф. розглядає екологічну безпеку в двох аспектах [5]:

1) як сукупність дій, станів і процесів, які прямо чи опосередковано не призводять до життєво важливих збитків (чи загроз таких збитків), що наносяться природному середовищу, окремим людям і людству;

2) як комплекс станів, явищ і дій, які забезпечують екологічний баланс на Землі і в будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технічно і політично готове людство (може без серйозних збитків адаптуватися).

Кодолова А.В. виділяє наступні елементи екологічної безпеки [5]:

- об'єкт, безпека якого повинна бути забезпечена, його життєво важливі інтереси;

- суб'єкти забезпечення екологічної безпеки;

- загрози життєво важливим інтересам об'єктів, безпека яких повинна бути забезпечена;

- державна і регіональна екологічна політика як сукупність концептуальних положень;

- система заходів забезпечення екологічної безпеки.

Важливою є проблема екологічної безпеки і для України. Справа в тому, що нинішню екологічну ситуацію на території України в цілому можна охарактеризувати як вкрай напружену [8].

Економіці України притаманна висока питома вага ресурсномістких та енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш дешевим способом без будівництва відповідних очисних споруд. В Україні і досі не існує системних економічних стимулів впровадження екологічно безпечних технологій. Низьким залишається рівень застосування інноваційних, ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій, включаючи і технології переробки, утилізації та знищення відходів. Близько 20 % території України перебуває у незадовільному стані через перенасичення ґрунтів різними токсичними сполуками [8].

Так за індексом екологічної ефективності, який відображає рівень навантаження на навколишнє природне середовище і

раціональність використання природних ресурсів Україна займає серед 132 країн світу 102 місце [4] (табл. 1).

Таблиця 1

Значення індексу екологічної ефективності в окремих країнах світу

Країни	Індекс
Швейцарія	76,69
Франція	69,00
Австрія	68,92
Італія	68,90
Великобританія	68,82
Німеччина	66,91
Польща	63,47
США	56,59
Білорусь	53,88
Румунія	48,34
Україна	46,31
Росія	45,43
Молдова	45,21
Ірак	25,32

Це свідчить про високий рівень навантаження на навколишнє природне середовище і низьку раціональність використання природних ресурсів в нашій країні, та вимагає вжиття негайних заходів.

Екологічна криза в Україні як зворотна сторона науково-технічного прогресу є результатом багатовікової незбалансованої господарської діяльності і характеризується ростом рівня захворюваності населення, загостренням соціально-економічних проблем.

Аварії і катастрофи останніх років доводять, що рухаючись шляхом науково-технічного прогресу, людина збільшує ризики свого життя. Тому необхідно розробляти заходи із захисту людини, навколишнього природного середовища від небезпек.

Дослідники виділяють наступні найгостріші екологічні проблеми України [10]:

1. Проблема забруднення водних ресурсів. Стандарти питної води, які нині використовують в Україні, були розроблені ще у 80-ті роки. Більш ніж за 30 років з'явилося багато речовин, які не контролюються державними стандартами. Експерти вважають, що нині Україна займає 105 місце по забрудненню води серед 120 країн світу.

2. Скорочення середньої тривалості життя мешканців України. На думку експертів, цю проблему також сміливо можна назвати екологічною, тому що українці мешкають в забрудненому природному середовищі, п'ють погану воду, дихають забрудненим повітрям, а це скорочує тривалість їх життя. Для порівняння: в Україні середня тривалість життя людини становить близько 65 років, а Польщі – 75 років, в Швеції – 80 років, а в Японії – 85 років.

3. Забруднення повітря.

4. Скорочення тваринного і рослинного світу. В Україні спостерігається різке скорочення багатьох видів тварин і рослин, багато з них уже давно занесені до Червоної книги чи зовсім зникли з території України.

5. Проблеми сміття і побутових відходів. Кількість сміття в Україні зростає з року в рік. Це пояснюється тим, що в Україні сміття не переробляють, а просто складають чи спалюють. Якщо в Європі переробляється 95 % сміття, то в Україні лише біля 10 %.

6. Проблема незаконної забудівлі берегів рік, озер, морів.

7. Наслідки Чорнобильської катастрофи.

Все це вимагає кардинальних змін у відношенні до екологічних проблем в Україні, удосконалення системи забезпечення екологічної безпеки.

Висновки. Таким чином, екологічна безпека є однією з ключових субсистем національної безпеки на всіх рівнях. Стійкий розвиток України, висока якість життя і здоров'я її населення, а також національна безпека можуть бути забезпечені лише за умови збереження природної системи і підтримання відповідної якості

навколишнього середовища. Тому удосконалення системи забезпечення екологічної безпеки в Україні має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики.

1. Адаменко О.М. Наш майбутній дім – Екоєвропа. Роман життя, науки і кохання / О.М. Адаменко. – В 4 т. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2007. – Т.4. – 428 с.
2. Бринчук М.М. Экологическое право: Учебник для вузов / М.М. Бринчук. – М., 1998. – 688 с.
3. Доклад «Живая планета» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – http://www.wwf.ru/about/what_we_do/sustainability/living_planet
4. Индекс экологической эффективности – информация об исследовании [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. URL. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/environmental-performance-index/info>
5. Кодолова А.В. Экологическая безопасность: понятие и структура / Вестник Удмуртского университета. – 2005. – № 6 (1). – С. 150–158.
6. Колбасов О.С. Концепция экологической безопасности / О.С. Колбасов. – Сов. гос-во и право, 1988. – № 12. – С. 48.
7. Лагунова А.И. Структура экологической безопасности России / А.И. Лагунова. – Красноярск, 2003. – 440 с.
8. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. – К. : Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K. – 2012. – 258 с.
9. Попов А.С. Экологическая безопасность Российской Федерации как составляющая национальной безопасности / А.С. Попов // Вестник ВГУ. Серия: История. Политология. Социология. – 2010. – № 2. – С. 152–154.
10. 7 главных экологических проблем Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа : – <http://obozrevatel.com/ecology/24983-7-glavnyih-ekologicheskikh-problem-ukrainyi.htm>